

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗАПОВІДНИКІВ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ПАРКІВ УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТІВ ТУРИСТИЧНОГО ІНТЕРЕСУ

Анотація. Розглянуто розвиток заповідників та національних парків як складових природоохоронного фонду. Акцентовано увагу на проблемах функціонування заповідників та національних парків України, розкрито їх особливості та визначено перспективи подальшого розвитку в Україні.

Аннотация. Рассмотрено развитие заповедников и национальных парков как составляющих природоохранного фонда. Акцентируется внимание на проблемах функционирования заповедников и национальных парков Украины, раскрыты их особенности и определены перспективы дальнейшего развития в Украине.

Annotation. The article deals with the development of reserves and national parks as components of the environmental fund. The attention is focused on the problems of functioning of sanctuaries and national parks in Ukraine. Their characteristics are revealed and the prospects for their further development in Ukraine are determined.

Ключові слова: заповідники, національні парки, природно-заповідний фонд, ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, інфраструктура.

Охорона навколишнього середовища та раціональне його використання, збереження й збагачення природних ресурсів із кожним роком все більше турбує людство. Міжнародне суспільство приділяє значну увагу охороні, збагаченню та збереженню національних парків та заповідників шляхом забезпечення достатнього фінансування, раціонального використання та охорони. В Україні існує 20 заповідників – найбільшими є Кримський та Канівський заповідники, також 11 національних парків, найбільшими з яких є Карпатський та Шацький національні парки, однак їх розвитку не приділяється достатньої уваги, оскільки відсутня необхідна туристична інфраструктура та інформаційне середовище – немає офіційних сайтів, віртуальних турів, недостатньо фінансується науково-методичний сектор. У зв'язку з цим тема є актуальною й потребує подальших теоретичних та практичних розробок [1].

Проблемами розвитку заповідників та національних парків як туристичних об'єктів займалися такі науковці, як: Квартальнов В. А., Зима О. В., Ніколаєнко Д. В., Фоменко Н. В., Чернюк Л. Г., Клиновий Д. В., Лук'янова Л. Г., Александрова А. Ю., Петранівський В. Л., Стафійчук В. І. У цих роботах було розглянуто питання аналізу природно-заповідного фонду України та рекреаційного природокористування, однак недостатньо уваги приділено дослідженню перспектив подальшого розвитку природно-заповідного фонду України, що і визначило мету статті.

Останнім часом гострою потребою стає захист ділянок з унікальними представниками флори і фауни певного регіону, оскільки спостерігається інтенсивний наступ людини на природне середовище та його забруднення [2]. Викиди забруднюючих речовин та показники використання й охорони лісу наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Викиди забруднюючих речовин та основні показники використання й охорони лісу

Роки	Обсяги викидів забруднюючих речовин, тис. т	Вирублення деревини, тис. куб. м	Відтворення лісів, тис. га
1990	15 549,4	12 642,0	5 755,0
2000	5 908,6	11 261,7	5 236,4
2005	6 615,6	17 124,3	6 918,4
2006	7 027,6	17 759,8	7 330,9
2007	7 380,0	19 013,9	7 616,3
2008	7 210,3	17 687,5	7 528,2

© Якуб Н. О., 2013

2009	6 442,9	15 876,5	7 211,8
------	---------	----------	---------

2010	6 678,0	18 064,6	7 767,4
2011	6 877,3	19 746,2	8 647,5

Як видно з табл. 1, у 2000 році порівняно 1990 роком було зменшено викид забруднюючих речовин у 2,63 раза, але якщо порівняти 2011 рік з 2000 роком, то можна сказати, що викид забруднюючих речовин збільшився у 1,16 раза. Аналізуючи статистику вирублення лісів видно, що в 2011 році відносно 1990 року відсоток вирубки збільшився в 1,56 %. Тенденція зростання вирубки лісів спостерігається з 2005 року. Однак відновлення лісів з 2000 року постійно зростає.

Так, природокористування є важливою складовою частиною проблеми взаємодії природи та суспільства. Характер природокористування змінюється з розвитком суспільних формацій і перебуває в тісному взаємозв'язку з рівнем науки та техніки. В умовах науково-технічної революції взаємодія між природою та суспільством значно ускладнилася у зв'язку зі зростанням потреб суспільства у природних ресурсах, інтенсивністю і характером впливу людини на природне середовище [3].

Проблема раціонального природокористування полягає в забезпеченні всебічного використання, відновлення і збереження природних умов і ресурсів рекреації з врахуванням об'єктивно існуючих потреб. Теоретичною основою комплексного вивчення і вирішення цієї проблеми слугує системний підхід, який дозволяє аналізувати і впорядкувати цілі функціонування тих чи інших систем, встановлювати відповідність між метою, можливостями вирішення проблеми і необхідними для цього ресурсами [4]. Тому держава створює різні види об'єктів природо-заповідного фонду України, що наведені в табл. 2.

Таблиця 2

**Види об'єктів природо-заповідного фонду України
відповідно до Закону України "Про природно-заповідний фонд України"**

Вид	Мета створення	Місце знаходження	Форма створення
1	2	3	4
Заповідники	Збереження генофонду флори і фауни	Обласний центр	Природні території
Національні парки	Повернення деяких територій до їх первозданного виду	За містом	Природні території
Дендрологічні парки	Збереження різних видів порід дерев	Обласний центр	Штучно створені
Парки садово-паркового мистецтва	Для естетичного поліпшення краєвиду і для відпочинку населення	Обласний центр	Штучно створені

Закінчення табл. 2

1	2	3	4
Заказники	Збереження і відтворення природних комплексів чи їх окремих компонентів	За містом	Природні території
Ботанічні сади	Поповнення та збереження ботанічних колекцій, ведення наукової, навчальної й освітньої роботи	Обласний центр або за містом	Штучно створені

Таке різноманіття об'єктів природо-заповідного фонду України викликало необхідність комплексного захисту флори та фауни певних територій.

У 2011 році в Україні налічувалося 630 територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення: 19 заповідників, 40 національних природних парків, 303 заказники, 137 пам'яток природи, 17 ботанічних садів, 19 дендрологічних парків, 7 зоологічних парків, 88 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва [5]. Співвідношення складових природно-заповідного фонду України наведено на рисунку.

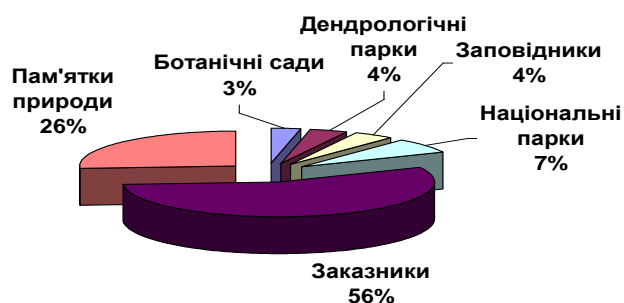

Рис. Співвідношення складових природно-заповідного фонду в Україні

Як видно з рисунку, найбільшу частку природно-заповідного фонду складають заказники (56 %), а найменшу – ботанічні сади (3 %). Загальна площа природно-заповідного фонду України становить 1 402,7 тис. га, або близько 2,3 % площі території України. Із цієї площі близько 540 тис. га, тобто 19 % від загальної площі природно-заповідного фонду або 0,9 % від площі країни, – це землі, що надані природно-заповідним установам у постійне користування [6].

Для розвитку українських національних парків як туристичних об'єктів створені відповідні законодавчі умови, а у планах охорони парків передбачено виділення спеціальних територій для рекреації і різних форм туризму. Разом з тим обмеженим залишається спектр пропозицій для туристів та науковців. Деякі з національних парків – це Приазовський у Запорізькій області та Карпатський – за час використання значною мірою відчували рекреаційний тиск на природне середовище, тоді як більшість новостворених парків, а саме Дністровський парк, Кармелюкове Поділля, ще не готові для прийому відвідувачів. У 2011 році середня кількість туристів у парках України складає 5 300 осіб [6]. Тому існує потреба розробки шляхів заохочення і регулювання туристичного руху, вдосконалення туристичної інфраструктури в цих місцях та наближення парків до вимог щодо стійкого розвитку туризму на цих територіях [7].

Сучасна економічна обстановка в Україні вимагає нового підходу до охорони та використання заповідних об'єктів, що потребує:

- 1) поліпшення і посилення контролю за дотриманням режиму охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- 2) забезпечення стабільного фінансування, що дозволяє здійснювати охорону належним чином;
- 3) надання додаткових туристичних послуг з оздоровчою, освітньо-виховною та рекреаційною метою з встановленням оплати [8].

Таким чином, для успішного розвитку туризму в національних парках та заповідниках потрібна розвинута інфраструктура: легкий транспортний доступ, обладнанні кемпінги та бази, інформаційні центри для відвідувачів, а також активне просування послуг природо-заповідних об'єктів у сфері туризму. Для подальшого розвитку природно-заповідного фонду необхідно: залучити увагу представників органів державної влади, місцевого самоврядування, наукового середовища, громадськості та інших організацій, установ у сфері охорони та раціонального використання природних ресурсів; розширити інформаційне поле природоохоронних територій; обмінюватися досвідом з питань удосконалення механізмів збереження природних ресурсів, екосистем і біорізноманіття, вирішення проблемних питань природно-заповідного фонду.

Наук. керівн. Пола Ю. Ю.

Література: 1. Офіційний Інтернет-сайт: державна служба туризму і курортів. – Режим доступу : <http://www.tourism.gov.ua>. 2. Чернюк Л. Г. Економка регіонів (областей) України : навчальний посібник для вузів / Л. Г. Чернюк, Д. В. Клиновий. – К. : ЦУЛ, 2002. – 641 с. 3. Лукьянова Л. Г. Рекреационные комплексы : учебное пособие для вузов / Л. Г. Лукьянова. – К. : Вища школа, 2004. – 346 с. 4. Николаенко Д. В. Рекреационная география : учебник для вузов / Д. В. Николаенко. – М. : ВЛАДОС, 2001. – 279 с. 5. Александрова А. Ю. Международный туризм / А. Ю. Александрова. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 464 с. 6. Петранівський В. Л. Туристичне краєзнавство : навчальний посібник / В. Л. Петранівський. – 2-ге вид., випр. – К. : Знання, 2008. – 575 с. 7. Стафійчук В. І. Рекреалогія : навчальний посібник для вузів / В. І. Стафійчук. – К. : Альтерпрес, 2006. – 263 с. 8. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси і курортологія : підручник / Н. В. Фоменко. – Івано-Франківськ : ІМЕ, 2001. – 240 с.